

מבקר המדינה | דוח ביקורת מיוחד | מרץ 2024

**זיהום אוויר חוצה
גבולות שמקורו
בשריפת פסולת
באזור יהודה
ושומרון**

זיהום אוויר חוצה גבולות שמקורו בשריפת פסולת באזור יהודה ושומרון

רקע

תופעה של שריפות פסולת לסוגיה, בשטחים פתוחים ובאופן לא מבוקר ולא מוסדר, קיימת באזור יהודה ושומרון (י"ש) זה כ-20 שנים לפחות. בשריפות אלה נפלטים לאוויר מזהמים רבים ורעילים¹ אשר חשיפה להם עלולה להביא לנזקים בריאותיים, ובהם צריבה בעיניים, באף ובגרון, כאבי ראש, קשיי נשימה, תחלואה כרונית במערכת הנשימה, תחלואת לב ובעיות נירולוגיות, ובמקרים קיצוניים אף לפגיעה חיסונית, פגיעה הורמונלית וסרטן. זיהום האוויר משריפות אלה אינו מתחשב בגבולות שקבע האדם ומגיע ליישובים פלסטיניים וישראליים ביו"ש וליישובים בישראל, כתלות בתנאים המטאורולוגיים השוררים בהם ובכלל זה משטר הרוחות (זיהום אוויר חוצה גבולות). דוח זה עוסק בזיהום אוויר חוצה גבולות שמקורו בשריפת פסולת פלסטינית ביתית מעורבת (פסולת פלסטינית מעורבת) ובשריפת פסולת מציוד חשמלי ואלקטרוני (פסולת אלקטרונית או פסא"ל) ביו"ש. חלק ניכר מהפסא"ל הנשרף ביו"ש מקורו במדינת ישראל.

המשרד להגנת הסביבה (המשרד להג"ס) הוא הגוף הממשלתי האחראי לשמירת הסביבה בשטחי מדינת ישראל, ובכלל זה צמצום זיהום האוויר, ניהול הפסולת ופיקוח על חומרים מסוכנים בישראל.

אזור יו"ש הוא אזור ייחודי במובן זה שהוא מורכב ממובלעות שטח רבות ומבוזרות הנמצאות בסמיכות זו לזו, ואשר כל אחת מהן מסוגלת באופן שונה (שטח A, B או C), והסמכויות הריבוניות בהן והדין החל בהן שונים זה מזה. כמו כן הטיפול בנושאים סביבתיים בשטחי יו"ש שונה מהטיפול בהם בשטחי ישראל, הן בכל הנוגע לדין הסביבתי החל בשטחים אלה, והן בנוגע לבעלי הסמכויות המורשים לפעול בתחום זה. אלה גופי השלטון המרכזיים הפועלים בתחום הסביבה ביו"ש: יחידת איכות הסביבה (יחידת קמ"ט סביבה) במינהל האזרחי (המנא"ז), שבראשה עומד קצין מטה סביבה (קמ"ט סביבה), יחידת הפיקוח המרכזית במנא"ז (יחידת הפיקוח), הייעוץ המשפטי ביו"ש (יועמ"ש יוש), המשרד להג"ס המשמש בין היתר כמנחה ומייעץ מקצועי לקמ"ט סביבה; מועצות של יישובים ישראליים ביו"ש; איגודי ערים לאיכות הסביבה באזורים אלה; הרשות הארצית לכבאות והצלה (כב"ה); מחוז יהודה ושומרון של משטרת ישראל (מחוז ש"י); הרשות הפלסטינית ומועצות מקומיות פלסטיניות.

1 כגון עשן, דיאקסינים, פוליארומטים, תרכובות אורגניות נדיפות, פחמן חד-חמצני, חלקיקים (PM), אפר ומפגעי ריח, תזכיר חוק שמירת הניקיון (תיקון מס' 22), התשע"ב-2011, דין וחשבון מסכם של ועדת המשנה לטיפול בזיהום האוויר הנגרם משריפות פסולת בשטחים פתוחים, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, עמ' 7.

נתוני מפתח

עד כ-1.3 מיליארד ש"ח בשנת 2023 ועד

כ-9.1 מיליארד ש"ח בשנים 2023 - 2030

20 השנים האחרונות

משך הזמן שבו שריפת פסולת ביו"ש יוצרת זיהום אוויר חוצה גבולות, בלא שנקבעה מדיניות ממשלתית ובלא שגובשה תוכנית ממשלתית לטיפול בתופעה זו ובמפגעים שהיא גורמת

העלות החיצונית המצטברת של נזקי תחלואה ותמותה ונזקים לכלכלה ולחקלאות מזיהום אוויר חוצה גבולות שמקורו בשריפות פסולת פלסטינית מעורבת ופסולת אלקטרונית ביו"ש, לפי הערכות משרד מבקר המדינה (בתרחיש "עסקים כרגיל")

יותר מ-50,000

מספר התלונות של תושבים ישראלים למשרד להג"ס בשנים 2017 - 2022 על זיהומי אוויר ומטרדי ריח הנובעים משריפות פסולת ביו"ש. בכ-44,700 מהן דווח על ריח חריף; בכ-21,200 מהן דווח על קשיי נשימה; בכ-13,400 מהן דווח על צריבה בעיניים או במערכת הנשימה; בכ-2,900 מהן דווח על צריבה בעור

כ-180,000 טונות

כמות הפסולת הפלסטינית המעורבת שנשרפה ביו"ש בשנת 2022 ויצרה זיהום אוויר חוצה גבולות משמעותי, שאתו המשרד להג"ס לא העריך ולא כלל בדיווחיו לציבור בישראל

758 לפחות

מספר שריפות הפסולת בתחומי ההתיישבות הישראלית בשטחי C בשנים 2020 - 2022 שלא בהתאם להוראות החוק, תוך יצירת זיהום אוויר נוסף שיש בו כדי לפגוע בסביבה ובבריאותם של תושבים ישראלים ופלסטינים

רק 5

מספר הרשומות של עבירות פסולת שטופלו במחוז ש"י בשנת 2022. כמות זו משקפת ירידה של כ-87% באכיפה נגד עברייני פסולת ביו"ש בשנת 2022 לעומת שנת 2020 (40 רשומות)

כ-30% עד כ-40%

שיעור הפסולת האלקטרונית שהוברחה מישראל ליו"ש (כ-57,000 - 64,000 טונות), לפי דוח של האו"ם משנת 2020, מתוך כמות הפסולת האלקטרונית שהמשרד להג"ס מעריך שנוצרה בישראל באותה השנה. לפי המנא"ז, חלק ניכר מהפסא"ל הנשרף ביו"ש מקורו בישראל

רק כ-1%

מהפסולת הפלסטינית ממוחזרת ומאוחרת, נכון לשנת 2020 על פי דוח של האו"ם

פעולות הביקורת

בחודשים פברואר עד דצמבר 2023 ביצע משרד מבקר המדינה ביקורת בנושא: "זיהום אוויר חוצה גבולות שמקורו בשריפת פסולת באזור יהודה ושומרון". בביקורת נבדקו הנושאים הללו: טיפול הגופים הממשלתיים בקביעת מדיניות ותוכנית ממשלתית לניהול סביבתי חוצה גבולות; זיהומי אוויר חוצי גבולות שמקורם בשריפת פסולת פלסטינית ביתית מעורבת ביו"ש; זיהומי אוויר חוצי גבולות שמקורם בשריפת פסולת אלקטרונית וציוד חשמלי ביו"ש; הפיקוח והאכיפה בעבירות השלכת פסולת ושריפת פסולת ביו"ש; טיפול מוקד החירום של המשרד להג"ס בפניות בנוגע למפגעים בישראל שמקורם בשריפת פסולת ביו"ש; כיבוי שריפות פסולת ביו"ש; ואירועי שריפת פסולת באתרי סילוק פסולת (אס"פים) לא מוסדרים ביו"ש שהתרחשו במהלך מלחמת חרבות ברזל.

הביקורת בוצעה ביחידת קמ"ט סביבה במנא"ז; ביחידת הפיקוח במנא"ז; ביועמ"ש יו"ש; במשרד להג"ס; בכב"ה ובמשרד הבריאות. בדיקות השלמה נעשו באיגוד ערים לאיכות הסביבה יהודה; באיגוד ערים לאיכות הסביבה שומרון; באיגוד ערים לאיכות הסביבה נפת אשקלון; בקרן לשמירת הניקיון שבמשרד להג"ס; במחוז ש"י של משטרת ישראל; ביישובי חבל לכיש (אליאב) ובעיריית ראש העין. הביקורת הסתייעה בעמותות ובגופי מגזר שלישי העוסקים בנושא. הביקורת בדקה גם היבטים שאליהם התייחס משרד מבקר המדינה בדוח קודם שפרסם בנושא: "זיהומי מים בין מדינת ישראל לשטחי יהודה, שומרון ורצועת עזה" בשנת 2017.²

במסגרת הביקורת מיפה משרד מבקר המדינה, באמצעות תוכנת QGIS, את המפגעים ואת השפעתם חוצת הגבולות. מכיוון שנושא הביקורת כלל השפעה ישירה על הציבור, נפגש צוות הביקורת בשיתוף נציבות תלונות הציבור במשרד מבקר המדינה, עם תושבים ממרחב קו התפר אשר סובלים משריפות פסולת ביו"ש. בבדיקת היקפי הפסולת שבה עוסק דוח ביקורת זה והנזקים הכלכליים ששריפתה גורמת, הסתייע משרד מבקר המדינה ביועץ כלכלי-סביבתי.

תמונת המצב העולה מן הביקורת

כישלון רב שנים בטיפול בזיהום אוויר חוצה גבולות שמקורו בשריפות פסולת ביו"ש - ממצאי הביקורת מעידים על כישלון של המנא"ז לקדם במשך שנים רבות פרויקטים תשתיתיים סביבתיים ביו"ש שיאפשרו טיפול מוסדר בפסולת פלסטינית מעורבת ובפסולת אלקטרונית ביו"ש, ועל התנערות רבת שנים של המשרד להג"ס מאחריותו לשמירה על איכות האוויר של יישובים בישראל ויישובים ישראלים ביו"ש הסובלים

2 מבקר המדינה, **דוח שנתי 67ב** (2017), "זיהומי מים בין מדינת ישראל לשטחי יהודה, שומרון ורצועת עזה".

משריפות אלה, לצד היעדר מעורבות של הדרג המדיני בנושא ואי-גיבוש מדיניות ותוכנית ממשלתית לטיפול במפגעים סביבתיים חוצי גבולות שמקורם ביו"ש והוצאתן לפועל במשך שני עשורים. עוד מעידים ממצאי הביקורת על חולשה בתיאום פעולות ובשיתוף מידע בין הגורמים הממשלתיים העוסקים בנושאים של פיקוח ואכיפה על עבירות השלכת פסולת ושריפתה ביו"ש, על חולשה בטיפול בתלונות הציבור לגבי שריפות אלה וכיבוי ועל חולשה בממשקי הבריאות והסביבה, וכן על שימוש דל ומוגבל בסמכויות פיקוח ואכיפה על עבירות השלכת פסולת ושריפתה ביו"ש ובסמכויות לכיבוי שריפות ביו"ש.

חולשות וכשלים משמעותיים אלה הובילו לכך שבשנת 2022 נשרפה פסולת פלסטינית מעורבת ב-123 אס"פים לא מוסדרים בכלל שטחי יו"ש, מהם 77 אס"פים (כ-63%) היו בעלי השפעה חוצת גבולות (39 מהם [כ-51%] בערו בתדירות גבוהה [יומית ושבועית] עד בינונית [חודשית]), וכן לכך שבאותה השנה בערו בתדירות זו בשטחי C באזור דרום הר חברון גם מאות שריפות פיראטיות של פס"ל בעלות השפעה חוצת גבולות.

מדיניות ותוכנית ממשלתית לניהול סביבתי חוצה גבולות

עד למועד סיום הביקורת (דצמבר 2023) הממשלה לא גיבשה את מדיניותה בנושא מפגעים סביבתיים חוצי גבולות בכלל ומפגעים סביבתיים מיו"ש בפרט ולא קבעה גורם ממשלתי מתכלל שיוביל את הטיפול בנושא. זאת, על אף קיומם של מפגעים סביבתיים חמורים ומתמשכים ביו"ש, ובהם מפגעי שריפת פסולת, שהשפעותיהם הסביבתיות, הבריאותיות והכלכליות הקשות עלולות לפגוע גם ביישובים ישראליים. העיכוב בגיבוש מדיניות בנושא במהלך השנים נבע בין היתר ממחלוקות בין משרדי הג"ס והביטחון. כבר בדוח מיוני 2017 המליץ מבקר המדינה כי הממשלה תקים צוות בין-משרדי לטיפול בנושא. נמצא כי רק ביוני 2023, במהלך הביקורת הנוכחית, קיבלה ממשלת ישראל החלטה (החלטת הממשלה מיוני 2023) להקים צוות בין-משרדי שיבצע עבודת מטה לגיבוש מדיניות ממשלתית לניהול סביבתי חוצה גבולות וכן תוכנית לטיפול במפגעי פסולת ביו"ש (הצוות הבין-משרדי), והורתה לצוות להגיש לממשלה עד סוף ינואר 2024 את המלצותיו בנושאים אלה³.

זיהומי אוויר חוצי גבולות שמקורם בשריפת פסולת פלסטינית ביתית מעורבת ביו"ש

הגידול בהיקף התופעה והסיבות להיווצרותה - לפי המנא"ג, הסיבות העיקריות לתופעה של שריפת פסולת פלסטינית מעורבת באס"פים לא מוסדרים הן היעדר אתרי הטמנה המורשים לטפל בפסולת מסוג זה באזורים שונים ביו"ש והיעדר יכולת כלכלית של יישובים פלסטיניים מחתר חברתי-כלכלי נמוך לממן את עלות שינוע הפסולת המעורבת שלהם לאתרי הטמנה מורשים המרוחקים מהם. נמצא כי בשנים 2017 - 2022 חל גידול של כ-75% (מכ-70 לכ-123 אתרים) במספר האס"פים הלא מוסדרים שבערו ביו"ש. לפי הערכות משרד מבקר המדינה, כ-422,000 טונות פסולת פלסטינית מעורבת, שהן כ-45% מסך הפסולת הפלסטינית המעורבת שיוצרה ביו"ש בשנת 2022 (כמות שוות ערך לפסולת

3 החלטת הממשלה 592, "תוכנית אסטרטגית לטיפול במפגעי סביבה באזור יהודה ושומרון ומפגעים חוצי גבולות" <https://www.gov.il/he/departments/policies/dec592-2023>, (4.6.23)

מעורבת של כ-1,400,000 פלסטינים), נשרפה באס"פים לא מוסדרים, וכ-180,000 טונות ממנה נשרפו ב-77 אס"פים לא מוסדרים בעלי השפעה חוצת גבולות.

פערים באיסוף מידע ובשיתוף מידע לגבי השריפות

- יחידת קמ"ט סביבה לא העריכה את כמות הפסולת שנשרפה בכל אחד מהאספ"ים ואת פוטנציאל הנזק הסביבתי הנשקף מפעילותם, אף שמדובר במידע הכרחי להערכת סיכונים ולקבלת החלטות בנוגע לפעולות שיש לנקוט ולתשתיות שיש להקים או להרחיב כדי לטפל באופן מוסדר בפסולת הפלסטינית המעורבת.
- המשרד להג"ס לא העריך את היקף זיהום האוויר שנגרם לתושבים בישראל משריפות פסולת שמקורן ביו"ש, אף שבהערכות המערך הלאומי לחומרים מסוכנים ולחירום במשרד להג"ס הוגדרו שטחי יו"ש כגורם משמעותי לזיהום אוויר בישראל, וחרף העובדה שבשנים 2017 עד 2022 התקבלו ונרשמו במשרד להג"ס למעלה מ-50,000 דיווחים מתושבים ישראלים בעניין זה. כך, בשנת 2022 הערכות המשרד להג"ס לגבי זיהום אוויר בישראל שמקורו בשריפת פסולת בשטחים פתוחים לא כללו את זיהום האוויר שמקורו בשריפת כ-180,000 טונות פסולת פלסטינית מעורבת באספ"ים לא מוסדרים בעלי השפעה חוצת גבולות אלא רק את זיהום האוויר שמקורו בשריפת כ-285,000 טונות פסולת מעורבת בישראל.
- המשרד להג"ס לא שיתף את משרד הבריאות בעשרות אלפי הדיווחים האמורים אף שהם כללו פניות ותלונות של תושבים בישראל על תסמינים פיזיולוגיים, ובהם קשיי נשימה, צריבה בעיניים או במערכת הנשימה, גירוי בעור, בחילות, סחרחורות וכאבי ראש. שיתוף כזה עשוי לסייע בהערכת קיומה של פגיעה בריאותית בקרב תושבים ישראלים כתוצאה מחשיפה ארוכת שנים למפגעים אלו.

הפערים באסדרת הטיפול בפסולת פלסטינית מעורבת ביו"ש - נכון למועד סיום הביקורת (דצמבר 2023), לעשרות יישובים פלסטיניים ביו"ש אין תחנות מעבר שמטרתן לייעל את האיסוף והטיפול בפסולת ולעודד טיפול מוסדר בה⁴. ההקמה או השדרוג לפי העניין של 9 מתוך 12 מתחנות המעבר המצויות בהליכי ביצוע בשנת 2023 מתעכבות בשל קשיים בתיאום בעניין מול הרש"ף; כ-50 מתוך 53 מיליון ש"ח שהקצתה קרן ניקיון יו"ש (אחד מחשבונות הקרן לשמירת הניקיון המיועד לטיפול בפסולת באזור יו"ש) בשנים 2020 - 2023 למימון פרויקטים של שינוע פסולת מיישובים פלסטיניים לאתרי ההטמנה המוסדרים הרחוקים מהם לא מומשו; ארבעה פרויקטים להקמה ולשדרוג של אתרי קצה לטיפול בפסולת פלסטינית מעורבת (הקמת אתרי רמון ותלתן ושדרוג והרחבה של האתרים זהרת אל-פינג'אן ואל-מיניה) - שמטרתם לגשר על פער שקיים זה שנים רבות בין קיבולת אתרי הקצה המטפלים בפסולת זו לבין נפחי הפסולת המיוצרים בפועל - נמצאים רק בתהליכי

4 תחנות מעבר ממוקמות בקרבת מקום ייצור הפסולת, והפסולת המגיעה אליהן נדחסת ומועברת בכמויות קטנות יותר לטיפול באתרי קצה. דבר זה מאפשר לרשויות לחסוך בתקציב השינוע של הפסולת לאתר קצה מרוחק ובתשלומים לאתרי הקצה המבוססים על כמות הפסולת הנקלטת בהם. חשיבות הקמתן של תחנות המעבר גדלה כאשר מדובר בכפרים פלסטיניים במצב חברתי-כלכלי נמוך, שמתקשים לממן את הטיפול בפסולת ואת שינועה לאתרי ההטמנה המוסדרים ולשלם את היטלי הטמנת הפסולת באתרי ההטמנה.

תכנון ראשוניים במנא"ז או בתהליכי ביצוע ראשוניים, ואף עלולים שלא להסתיים עד המועד שבו אתרי ההטמנה הקיימים יגיעו לסף הקיבולת שלהם.

התחזית לשנים 2023 - 2030 של העלויות החיצוניות משריפת פסולת פלסטינית מעורבת - לפי הערכת משרד מבקר המדינה, העלויות החיצוניות המצטברות של זיהום האוויר חוצה גבולות שייגרם משריפת הפסולת הפלסטינית המעורבת במהלך שמונה שנים, משנת 2023 עד שנת 2030, יהיו (לאחר היוון בשיעור של 4.5%) כ-7.4 מיליארד ש"ח בתרחיש עסקים כרגיל; כ-6 מיליארד ש"ח בתרחיש האופטימי וכ-10.3 מיליארד ש"ח בתרחיש הפסימי. הערכה זו מחזקת את הצורך ואת הכדאיות הכלכלית בהשלמתן של תשתיות לטיפול מוסדר בפסולת פלסטינית מעורבת בהקדם האפשרי.

זיהומי אוויר חוצי גבולות שמקורם בשריפת פסולת אלקטרונית וציוד חשמלי ביו"ש

התופעה והסיבות לקיומה - במשך כעשור קיימת תופעה, המוכרת למשרד להג"ס ולמנא"ז, של הברחת פסא"ל מישראל לשטחי יו"ש - לאזור דרום הר חברון - כחלק מתעשייה בלתי פורמלית המפרנסת מאות משפחות פלסטיניות על ידי מיחזור באמצעות שריפתה להפקת המתכות השונות המצויות בה. הברחת פסא"ל ליו"ש, בהיקפים של יותר מ-50,000 טונות בשנת 2023 (לפי הערכות משרד מבקר המדינה), מנוגדת לחוק בישראל, ושריפתה פוגעת באיכות האוויר ובבריאותם של תושבים פלסטינים ושל תושבי קו התפר והיישובים הישראליים באזור. העלות החיצונית הנגרמת מזיהום האוויר כתוצאה משריפת אלה מוערכת בידי משרד מבקר המדינה לכל הפחות בכ-242 מיליון ש"ח בשנה, זאת בהערכה מזערית. לעלויות אלו יש להוסיף בין היתר את אובדן ההכנסות לקופת המדינה, המוערך באופן ראשוני בכ-116 מיליון ש"ח בשנה, זאת בשל זליגת פסא"ל ליו"ש ומניעת האפשרות לניצול המתכות המצויות בה לטובת המשק הישראלי. מחקר משנת 2019, מצא מתאם סטטיסטי בין מוקדי תחלואה עודפת של סרטן הלימפה בילדים מכפרים פלסטיניים המצויים באזור דרום-מערב הר חברון לבין מיקום אתרי פירוק ושריפה של פסא"ל⁵. עד סיום מועד הביקורת בדצמבר 2023 המנא"ז, שהוא האחראי לניהול העניינים באזרחיים ביו"ש, מחוז ש"י והמשרד להג"ס לא השכילו לקדם את הטיפול בתופעת ההברחות והשריפות של פסולת אלקטרונית בשטחי יו"ש.

היעדר הערכות היקפי הפסא"ל הלא מטופלת והנשרפת באיו"ש - כתוצאה מכשלים המתממצים שוק מקביל ובלתי פורמלי לטיפול בפסא"ל בישראל, חלק ממנה - שהיה אמור להיות מטופל בישראל באמצעות "מיחזור מוכר" (המסלול הפורמלי - שבו הפסולת נאספת בהתאם לחוק באמצעות גופי היישום המוכרים מהיבואנים, היצרנים, המשווקים, הרשויות המקומיות ומחזיקי הפסולת האחרים), מוברח בצורה לא חוקית וקבועה לשטחי C ולשטחי הרש"ף (שטחי A ו-B), בעיקר לכפרים אידנא, דיר סאמת ובית עווא (סמוך ליישובי לכיש) ונשרף שם לשם הפקת מתכות יקרות ערך מפסולת זו. למשרד להג"ס ולמנא"ז אין נתונים על היקפי הפסולת המוברחת מישראל ליו"ש (המוערכת במחקר של האו"ם משנת 2020 בכ-57,000 עד 64,000 טונות בשנה); על היקף הפסא"ל הנשרפת ביו"ש; וכמה ממנה

5 מחקר זה מוכר לגורמים במנא"ז ובמשרד להג"ס. ראה:

John-Michael Davis, Yaakov Garb, A strong spatial association between e-waste burn sites and childhood lymphoma in the West Bank, Palestine, Cancer Epidemiology, Volume144, Issue3 1 February 2019 pp. 470-475.

מקורה בישראל וכמה מקורה ברשות הפלסטינית. לפי הערכות שעשה משרד מבקר המדינה, בשנת 2023 נשרפו באתרים פיראטיים ביו"ש כ-51,700 טונות פסא"ל שמקורה בישראל.

הפיקוח והאכיפה בעבירות השלכת פסולת ושריפת פסולת ביו"ש

יחידת הפיקוח במנא"ז - בשנים 2017 - 2022 עבירות סביבתיות, ובהן מפגעי פסולת ושריפת פסולת לא היו במוקד העיסוק של יחידת הפיקוח, זאת למרות העלייה בהיקף הפסולת, במספר המפגעים ובהיקף התלונות שעלו בעניין, ועל אף היותה של היחידה בעלת סמכויות האכיפה העיקריות בתחום. ליחידת הפיקוח כמה כלי אכיפה: החרמה של כלי עבודה (כגון משאיות וטרקטורים) המשמשים אתרי פסולת פיראטיים, הריסה וחסימה של אתרים אלה ושל דרכי הגישה אליהם, וכן סמכויות בתחום הפלילי ובכלל זה הטלת קנסות.

- נמצא כי בכלל תחומי הגנת הסביבה יחידת הפיקוח מבצעת פעולות החרמה של כלי עבודה יותר מכל פעולות האכיפה האחרות יחדיו, וזהו הכלי המרכזי שהיא נוקטת בעבירות סביבתיות. מספר ההחרמות שביצעה היחידה בכל סוגי העבירות הסביבתיות שנאכפו בשנים 2017 - 2022 ירד בכ-36%, והסתכם בשנת 2022 רק ב-96 החרמות. האפקטיביות של כלי אכיפה זה מוטלת בספק בשל מגבלת הזמן להחרמה - עד 72 שעות. את כלי האכיפה באמצעות הריסה נקטה היחידה במקרים ספורים בשנים 2017 - 2022 (2 - 5 מקרים בשנה), למעט בשנת 2019 (12 מקרים) ובשנת 2022 (16 מקרים). השימוש באמצעי האכיפה של חסימת אתרי פסולת פיראטיים ודרכי הגישה אליהם הלך ונכחד משנת 2017 (למעט שנת 2018) עד להפסקה מוחלטת של השימוש בו בשנת 2022.

- בשנים 2020 - 2022 חלה ירידה בשיעור ההוצאה של יחידת הפיקוח על אכיפה סביבתית מתוך התקציב הכולל של היחידה, מ-5.16% עד 3.5% (ירידה של כ-32%) - ל-344,799 ש"ח. בשנת 2023 (לאחר תחילת הביקורת) גדל שיעור זה ל-8.45% - 758,120 ש"ח. השוואת הוצאות יחידת הפיקוח על כל סוגי האכיפה הסביבתית לשנת 2023 לעלויות החיצוניות המוערכות של שריפת פסולת ביתית ופסא"ל מזיהום אוויר בלבד באותה שנה (שנעה בין 0.882 ל-1.302 מיליארד ש"ח - הערכה כאמור שמרנית שאינה כוללת עלויות חיצוניות נוספות ועלויות נלוות הנגרמות משריפות אלו) מעלה כי הן מגלמות שיעור אפסי של בין 0.058% ל-0.086% בלבד מהעלויות החיצוניות של נזקי השריפות.

- היחידה לא נקטה מעולם אמצעי אכיפה נוספים ומשמעותיים יותר שעומדים לרשותה כמו הפעלת סמכויות בתחום הפלילי והטלת קנסות. לטענתה הדבר נובע מפערים במשאבים ובכוח האדם ביחידה; פערים באמצעים הטכנולוגיים המשמשים לאכיפה; ומגבלות הכניסה של עובדי היחידה לשטחי B-1 A.

יחידת קמ"ט סביבה במנא"ז - פעילות האכיפה הסביבתית של יחידת קמ"ט סביבה ביו"ש במפגעי פסולת ושריפתה היא מוגבלת (80 סיורי פיקוח במעברים ו-165 באתרי פסולת מוסדרים, מחצבות ומט"שים בלבד בשנת 2022). לא נמצא שיחידת

קמ"ט סביבה מנטרת מפגעים סביבתיים ומפקחת בעניין באופן שוטף ומיזמתה במקומות שאינם מעברי גבול או אתרי פסולת מוסדרים. עיקר פעילותה אינו אכיפתי, והוא מתמקד בסילוק מפגעים (בתגובה לתלונות) ובפיקוח נקודתי באזורים גיאוגרפים מסויימים אף שתחום פעולתה כולל את כל שטחי C (שאינם יישובים ישראליים). היחידה לא מפעילה חלק מסמכויותיה, כמו הסמכויות להורות לסלק מפגעי אשפה; להיכנס למקומות הפועלים ללא רישיון; להטיל הוצאות או כפל הוצאות במקרה של סילוק המפגע על ידה; ולהטיל קנסות מינהליים - והיא מסתפקת במימוש מזערי של סמכויותיה, וגם זאת רק במעברים ובאתרי פסולת מוסדרים. בכך, היחידה אינה פועלת להרתעת המעוולים המבעירים את הפסולת.

יחידת דוד - יחידה זו היא חלק מיחידת קמ"ט סביבה, והיא פועלת במעברי גבול שבין שטח מדינת ישראל ליו"ש ליישום מדיניות קמ"ט סביבה והמשרד להג"ס.

- בשנים 2019 עד 2022 נרשמה מגמת ירידה במספר הרכבים והמשאיות שתפסה היחידה: משנת 2019 עד שנת 2020 נרשמה ירידה של כ-7% בתפיסת רכבים ומשאיות, ומשנת 2021 עד 2022 נרשמה ירידה של כ-11% נוספים (ממוצע שנתי של 188 תפיסות רכבים בשנים 2014 - 2022).

- אומדן המשאיות המבריחות פסא"ל מ ישראל ליו"ש נע בין 2,500 משאיות (אם כולן משאיות פסא"ל גדולות, והיקף ההברחות הוא בטווח הנמוך) לכ-10,500 משאיות (אם כולן משאיות פסא"ל קטנות, והיקף ההברחות הוא בטווח הגבוה). יוצא אפוא כי יחידת הפיקוח ויחידת דוד תפסו ו/או החרימו יחדיו שיעור זניח של כ-1.2% - 5% לכל היותר מהמשאיות המבריחות פסא"ל במעברים וביו"ש, וזאת בהנחה המקלה שבשנת 2022 היחידות האמורות תפסו ו/או החרימו יחד 128 משאיות של פסא"ל.

- לא נעשה שימוש בסמכות האכיפה באמצעות כופר שבידי המנא"ז, ונושא זה לא הוסדר בסמכויות של יחידת דוד. כמו כן, המנא"ז, אשר לפי הצו בדבר העברת טובין (יהודה ושומרון) (מס' 1252), התשמ"ח-1988, מוסמך להתקין תקנות לצורך קביעת סמכויות נוספות כמו חילוט ומכירה אשר היו יכולות לסייע ליחידת דוד בעבודתה ולהגביר את האפקטיביות שלה, לא עשה כן.

מחוז ש"י של משטרת ישראל - מחוז ש"י כמעט שלא נוקט אכיפה פלילית בנוגע למפגעים סביבתיים של השלכת פסולת ושריפתה באזור יו"ש:

- בשנים 2018 - 2023 יזם מחוז ש"י שני מבצעי אכיפה בלבד במרחב יהודה, ולא קיים כלל מבצעי אכיפה במרחב שומרון (לא בעבירות של השלכת פסולת ולא בעבירות של שריפתה).

- הטיפול של מחוז ש"י בעבירות השלכת פסולת או שריפתה בשנים 2021 - 2022 היה מזערי (שש וחמש רשומות, בהתאמה). בשנת 2022 חלה ירידה של כ-87% בטיפול בעבירות מסוג אלה ביחס לשנת 2020.

- בשנים 2020 - 2022 רוב הרשומות הן של תיקים שנגנזו או נסגרו ללא הגשת כתב אישום: בשנת 2020 נגנזו כ-55% מהרשומות, בשנת 2021 נגנזו כ-83%, ובשנת 2022 באף אחת מהרשומות לא נמצא תיק שהועבר לתביעה פלילית: ארבע רשומות (80%)

נגנזו ללא הגשת כתב אישום או היו בתהליך סגירה, ורשומה אחת (20%) הייתה בחקירה.

נתונים אלו מעלים ספק בנוגע לאפקטיביות האכיפה הסביבתית של מחוז ש"י במתכונתה העכשווית בשל שיעור הגניזה הגדול של תיקים ושיעור ההעמדה לדין הקטן ביחס להיקף התופעה.

טיפול מוקד החירום של המשרד להג"ס בפניות בנוגע למפגעים בישראל שמקורם בשריפת פסולת ביו"ש

גידול בהיקף הפניות למול פערי כ"א - מניתוח שעשה משרד מבקר המדינה לגבי נתוני מוקד החירום של המשרד להג"ס עלה כי כ-92% מהפניות (4,968 פניות מתוך 5,386) התקבלו מאותם 84 יישובים ישראליים שדיווחו מדי פעם במהלך השנים 2020 - 2022 על מפגעים שמקורם בשריפת פסולת ביו"ש. עוד עלה מניתוח הנתונים כי לגבי כ-15 יישובים חל גידול של כ-250% במספר הפניות שהתקבלו במוקד החירום של המשרד להג"ס בשנת 2020 (435 פניות) לעומת שנת 2022 (1,526 פניות). עוד עלה כי נכון לאפריל 2023, בתקן כוח האדם במוקד החירום של המשרד להג"ס היו 15 משרות אך בפועל אוישו שש (40%) בלבד. בתשובתו למשרד מבקר המדינה מסר המשרד להג"ס כי הפער באיוש המוקד החירום נסגר וכי נכון לינואר 2024 כל המשרות במוקד מאוישות.

איכות השירות והיזון חוזר - לא נקבעו סטנדרטים לאיכות השירות שנותן מוקד החירום של המשרד להג"ס, ובמהלך הביקורת נחשף משרד מבקר המדינה לטענות בנוגע לאיכות שירות זה. הועלה כי המוקד אינו מקפיד לקבל היזון חוזר מהגורמים שהוא מסר להם את הטיפול באירוע חירום סביבתי, ואינו מוודא מולם האם ומתי הסתיים הטיפול באירוע. עוד הועלה כי המוקד אינו מעדכן את הפונה שדיווח על אירוע החירום לגבי סיום הטיפול באירוע ולגבי אופן הטיפול בו.

אפיקי הדיווח על שריפת פסולת ביו"ש שמפגעה מגיעים ליישובים ישראליים - ריבוי גופים וחוסר תיאום - ממצאי הביקורת מלמדים על ריבוי גופים שעוסקים בקבלת דיווחים מהציבור על מפגעים חוצי גבולות שמקורם בשריפות פסולת ביו"ש. נמצא כי זה כחמש שנים לפחות (משנת 2018), התיאום בין גופים אלה - ובראשם המשרד להג"ס, המנא"ז, יחידת קמ"ט סביבה וכב"ה - טעון שיפור ומאופיין בין היתר בהעברת האחריות לטיפול בדיווח מגוף אחד לאחר בלי לוודא כי הגוף האחר הוא בעל סמכות ויכולת לטפל בדיווח.

כיבוי שריפות פסולת ביו"ש

פעולות כיבוי בשטחי C שאינם התיישבות ישראלית - כב"ה אינה מממשת את סמכותה לכיבוי שריפות בכלל שטחי C, וזאת אף שהסמכות והחובה לפעול באזור זה נתונות לה על פי חוק. פעולות הכיבוי שביצעו צוותי כב"ה בשטחי C בשנת 2022 התמקדו בכיבוי שריפות רק לאורך צירי הדרכים והצמתים ובתאי שטח הקרובים להתיישבויות הישראליות; כב"ה לא פעלה לכיבוי שריפות פסולת שבערו ב-82 אס"פים לא מוסדרים, 43 מהם (כ-52%) בתדירות גבוהה (יומית ושבועית) עד בינונית (חודשית), והיו מצויים בין היתר בסמוך לראש העין, שוהם ומודיעין.

עוד נמצא כי יחידת קמ"ט סביבה מכבה שריפות בלא שסמכויותיה בעניין מוסדרות ובמגבלות משאביה. בשנים 2020 - 2022 כיבו צוותי היחידה (או קבלנים מטעמה) כ-226 שריפות פסולת בשטח C ובשולי שטחי B, ומשך הכיבוי המצטבר של שריפות אלה היה כ-11,832 שעות.

על אף הפעולות לכיבוי שריפות פסולת שביצעו כב"ה ויחידת קמ"ט סביבה, בשנת 2022 עדיין בערו ביו"ש 123 אס"פים לא מוסדרים שבהם נשרפה פסולת פלסטינית מעורבת. נוסף על כך בערו בשנה זו גם מאות מוקדי שריפות פסולת אלקטרונית.

פעולות כיבוי בשטחי ההתיישבות הישראלית בשטחי C - בשנים 2020 - 2022 כיבו צוותי כב"ה 758 שריפות פסולת בתחומי ההתיישבות הישראלית בשטחי C. מספר ניכר זה של שריפות מעיד כי קיימת תופעה של שריפות יזומות של פסולת גם ביישובים הישראליים ביו"ש, בניגוד להוראות תקנון המועצות המקומיות (יהודה ושומרון), ולחוק שמירת הניקיון, התשמ"ד-1984. גם שריפות אלה גורמות לזיהום אוויר העלול לפגוע בבריאות ובסביבה של תושבים ישראלים ופלסטינים.

חקירת אירועי שריפות פסולת ביו"ש - נמצא כי מכלל שריפות הפסולת שכובו בידי צוותי כב"ה בשנים 2019 ועד אוגוסט 2023 בשטחי C - (1,457 שריפות), רק 22 (1.5%) נחקרו. בתשובתה מסרה כב"ה למשרד מבקר המדינה כי בהתאם לנהליה, אין חובת חקירת דלקות בשטחי פסולת, ואם יוחלט על עדכון התנאים והסייגים לחקירת שריפות, מחוץ יו"ש שלה יפעל בהתאם. עוד ציינה כב"ה בתשובתה כי לעיתים מזומנות התנאים כלל אינם מאפשרים ביצוע חקירה.

שריפת פסולת באס"פים לא מוסדרים ביו"ש במהלך מלחמת חרבות ברזל

לאחר פרוץ מלחמת חרבות ברזל, במהלך אוקטובר - נובמבר 2023, העלו ראשי רשויות מקומיות באזור השפלה, המרכז והסביבה תלונות על החמרה בתופעת שריפות הפסולת ביו"ש שהן בעלות השפעה חוצת גבולות.

הקמתם של שני אתרי הקצה לטיפול בפסולת פלסטינית מעורבת ביו"ש (אתר הטמנת הפסולת זהרת אל-פינג'אן בשנת 2006 ואתר הטמנת הפסולת אל-מיניה בשנת 2014) הובילה לסגירה של כ-150 אס"פים לא מוסדרים ביו"ש שבהם נשרפה פסולת באותן השנים.

עיקרי המלצות הביקורת

מדיניות ותוכנית ממשלתית לניהול סביבתי חוצה גבולות - מומלץ כי הממשלה תקבע, בהמשך להמלצות הצוות הבין-משרדי, ובהקדם, מדיניות לטיפול במפגעים סביבתיים חוצי גבולות בכלל ולהתמודדות עם מפגעים סביבתיים חוצי גבולות ביו"ש בפרט, ותגבש תוכנית לטיפול במפגעי פסולת ביו"ש. מוצע שהתוכנית האמורה שתאשר הממשלה תכלול את לוחות הזמנים לביצוע, את הגופים האחראים לרבות הגורם הממשלתי לתכלול ולניהול הנושא, את מסגרת התקציב הנדרשת ליישום התוכנית ואת מקורות המימון לכך. על השרה להג"ס, מתוקף אחריותה לשמירה על איכות הסביבה בישראל, ועל השר הנוסף במשרד הביטחון האחראי למנא"ג, מתוקף אחריותו לפעילות המנא"ג, לוודא כי תונח על שולחן הממשלה בהקדם הצעת החלטת ממשלה כזו.

פערים באיסוף מידע ובשיתוף מידע לגבי השריפות של פסולת פלסטינית מעורבת ביו"ש - מומלץ כי יחידת קמ"ט סביבה תשלים את מיפוי האס"פים הלא מוסדרים שבהם נשרפת פסולת פלסטינית מעורבת, תכלול בו גם הערכה של כמות הפסולת הנשרפת בכל אחד מהאס"פים ושל פוטנציאל הנזק הסביבתי הנשקף מהם, בדומה להערכות משרד מבקר המדינה שפורטו בדוח זה, ותעדכן את הנתונים אחת לתקופה.

מומלץ כי המשרד להג"ס יכלול בהערכתו התקופתיות לגבי זיהום האוויר בישראל גם זיהומי סביבה חוצי גבולות משמעותיים ובהם זיהום אוויר משריפות פסולת ביו"ש, וישקף את תוצרי הערכה אלה לציבור במסגרת מצאי הפליטות ופרסומים רלוונטיים אחרים.

מומלץ כי משרדי הג"ס והבריאות ישתפו פעולה ומידע באופן שוטף בהנעת פעולות ויוזמות בנושאי בריאות וסביבה ויעגנו שיתוף זה בנוהלי עבודה מוסדרים ביניהם. על משרד הבריאות להשלים בהקדם הערכה של סיכוני הבריאות שלהם חשופה האוכלוסייה באזורים הסובלים מפליטות עשן, מזיהומי אוויר ומטרדי ריח כתוצאה משריפות פסולת ביו"ש, ולהגישה לוועדת הפנים והגנת הסביבה של הכנסת כפי שוועדה זו הנחתה אותו לעשות, ולבחון את הפעולות המתחייבות מתוצרי הערכה זו בכל הנוגע לאחריותו לבריאות הציבור.

פעולות לאסדרת הטיפול בפסולת פלסטינית מעורבת ביו"ש - מומלץ כי המנא"ג והצוות הבין-משרדי יבחנו את פערי התשתיות החסרות לטיפול מוסדר בפסולת פלסטינית מעורבת ואת החסמים שעלו במהלך השנים להשלמת פערים אלה ולשינוע של פסולת זו לאתרים קיימים, ויכלול בהמלצותיו פתרונות בני ביצוע לטיפול מוסדר בה, המותאמים לגידול הצפוי בהיקפיה, בהתחשב בכך שבשנת 2026 ולכל היותר בשנת 2027 אתרי ההטמנה הקיימים ביו"ש יגיעו לקצה גבול הקיבולת שלהם ולא יוכלו עוד לטפל בפסולת פלסטינית מעורבת. עוד מוצע כי הצוות הבין-משרדי יבחן אם יש מקום לקזז את האפשרות להסדיר קיזוז כספי מיסים מול הרש"ף כדי להניע את הרש"ף לפעול לקידום פתרונות לבעיית שריפת הפסולת ביו"ש שממפגעה סובלים זו תקופה ארוכה פלסטינים וישראלים כאחד.

על השרה להג"ס, מתוקף אחריותה לשמירה על איכות הסביבה בישראל, ועל השר הנוסף במשרד הביטחון, מתוקף אחריותו לפעילות המנא"ג, לוודא כי יקודמו ויושלמו ההקמה

והשדרוג של התשתיות לטיפול מוסדר בפסולת מעורבת פלסטינית ביו"ש כך שלא תהיה סיבה להשלכת פסולת זו ולשריפתה באס"פים לא מוסדרים.

מחוללי תופעת שריפת הפסולת האלקטרונית ביו"ש - מוצע שהמשרד להג"ס יגבש תוכנית להתמודדות עם כשלים המתמרצים שוק מקביל ובלתי פורמלי לטיפול בפסא"ל בישראל ולצידה יבחן שילוב צעדים לצמצום התמריצים הכלכליים שביסוד הטיפול הבלתי פורמלי בפסא"ל ולהרחבת תמריצים למיחזור מוכר. תוכנית משולבת זו חייבת להציב יעדים ברורים לצמצום התופעה עד לעצירתה ולהישען על פעולות אפקטיביות, לרבות באמצעות כלי אכיפה, למול כלל הגורמים הפורמליים והלא פורמליים הפועלים בתחום הפסא"ל.

פערים באיסוף מידע ובשיתוף מידע לגבי שריפת פסולת אלקטרונית ביו"ש - מוצע שהמנא"ז, המשרד להג"ס ויתר הגורמים המעורבים בעניין יגבשו מנגנון שיאפשר לבנות מסד נתונים או לבצע הערכות באופן מהימן בנוגע לכמות הפסא"ל העוברת מישראל ליו"ש ונשרפת שם, לרבות הערכה של כמות הפסולת הנוצרת ביו"ש, ויפעלו להקמת מנגנון זה. זאת, כדי שיהיה אפשר לאמוד באמצעותו את ההשפעות הסביבתיות, הבריאותיות והכלכליות הנובעות משריפת הפסא"ל ביו"ש ולהכריע מבין פתרונות חלופיים על אופן הטיפול בה, לרבות פתרונות של מניעה במקור, על בסיס שיקולים של כדאיות ועלות-תועלת בהתחשב בנוק הכלכלי הנובע מתופעת שריפת הפסא"ל ביו"ש, אשר מסתכם על פי הערכות חלקיות ושמרניות שעשה משרד מבקר המדינה בכרבע מיליארד ש"ח בשנה.

הפיקוח והאכיפה בעבירות השלכת פסולת ושריפות פסולת ביו"ש - על מנהל יחידת הפיקוח במנא"ז לבחון את מכלול סמכויות היחידה בתחום האכיפה הסביבתית, ובפרט בנוגע למפגעי זיהום אוויר, ולקדם את השימוש בסמכויות משמעותיות אלו בקרב עובדיה. אם קיימים מניעה או קושי בנוגע להפעלת סמכות, על מנהל היחידה, בשיתוף המנא"ז ובמקרה הצורך מפקד פיקוד מרכז, לקדם פתרונות שיאפשרו את הפעלת הסמכויות המוקנות לה.

מומלץ שיחידת קמ"ט סביבה, בסיוע יחידת הייעוץ המשפטי ביו"ש, תבחן את מכלול סמכויותיה בדין ואת האופן שבו היא יכולה לנקוט באופן המיטבי כלי אכיפה העומדים לרשותה בכל מקטע של שרשרת העבירה - החל בהברחה של פסולת מכל הסוגים במעברים, ניודה במרחב יו"ש, השלכתה באתר לא מוסדר ועד שריפתה - ותממש בהתאם את מלוא סמכויותיה. במקום שבו קיים אתגר או קושי במימוש הסמכות, עליה לקדם פתרונות שיאפשרו את מיצוי פוטנציאל האכיפה בנושא.

מוצע שהשר הנוסף במשרד הביטחון והשרה להג"ס ינחו את הצוות הבין-משרדי לבחון בשלב הראשון את מכלול הסמכויות של גורמי הפיקוח והאכיפה השונים ביו"ש בנושאי מפגעי פסולת ושריפות פסולת, לאתר סמכויות קיימות שאינן מופעלות, כמו סמכויות פליליות, ולבחון את הסיבות לכך ואת הדרכים לקידום השימוש בהן - לרבות סוגיית היעדר מנגנון גביית קנסות ביו"ש, כדי למצות את הפעלת הסמכויות הקיימות ולשפר את האפקטיביות באכיפה. בתוך כך מוצע שהשרים ינחו את הצוות להגדיר, בשיתוף יחידת קמ"ט סביבה ויחידת הפיקוח, את תחומי האחריות של היחידות ויבהירו את חלוקת התפקידים ביניהן בנושא זה. עוד מוצע כי ראש המנא"ז או מפקד פיקוד מרכז (לפי המקרה) יפעילו את האמצעים שבסמכותם כבר היום, שאינם דורשים שינויים בחיקוקים הקיימים, לצורך טיוב אמצעי האכיפה של גורמי האכיפה ביו"ש. בשלב השני, מומלץ כי הצוות

הבין-משרדי יבחן באיזו מידה נדרש להרחיב או לשנות את הסמכויות המוקנות לגורמי האכיפה כיום ולפעול לשנותם.

מוקד החירום של המשרד להג"ס - מוצע כי המשרד להג"ס יבחן את איכות השירות במוקד בתדירות קבועה באמצעות קביעת סטנדרטים; ביצוע בקרות פנימיות; וקבלת משוב שוטף או עיתי מהציבור בנוגע לאיכות השירות הניתן במוקד ויעילותו, ויפעל לטיוב איכות השירות וכן לפרסום שביעות הרצון של הציבור ממנו. מוצע גם כי המשרד להג"ס יעשה ככל שניתן על מנת שבכל עת המשרות במוקד יהיו מאוישות במלואן וכן יבחן את היקף התקינה בשים לב לגידול במספר הפניות כדי לשפר את זמינות המוקד ואת איכות השירות שניתן על ידם. על המוקד לוודא שהמפגעים שעליהם הוא מקבל דיווח מהציבור מטופלים כראוי, וכי הטיפול בהם הסתיים, ובהתבסס על כך לעדכן את הפונה שדיווח על סיום הטיפול.

עוד מוצע כי מוקד החירום של המשרד להג"ס, המנא"ז, יחידת קמ"ט סביבה וכב"ה ימסודו מוקד אחד שיאפשר שיתוף פעולה יעיל ומועיל ביניהם לשם טיפול בדיווחי הציבור על מפגעים סביבתיים שמקורם ביו"ש. מוצע שמנגנון זה יעוגן בנוהל וייתחם לשלבים האלה: קבלת הדיווח מהציבור ותיעוד שלו במוקד האחד, העברתו לגורם המוסמך לטפל באירוע ביעילות, מעקב אחר הטיפול ומסירת היזון חוזר מהגורמים המטפלים אל המוקד האחד ואל הציבור שדיווח.

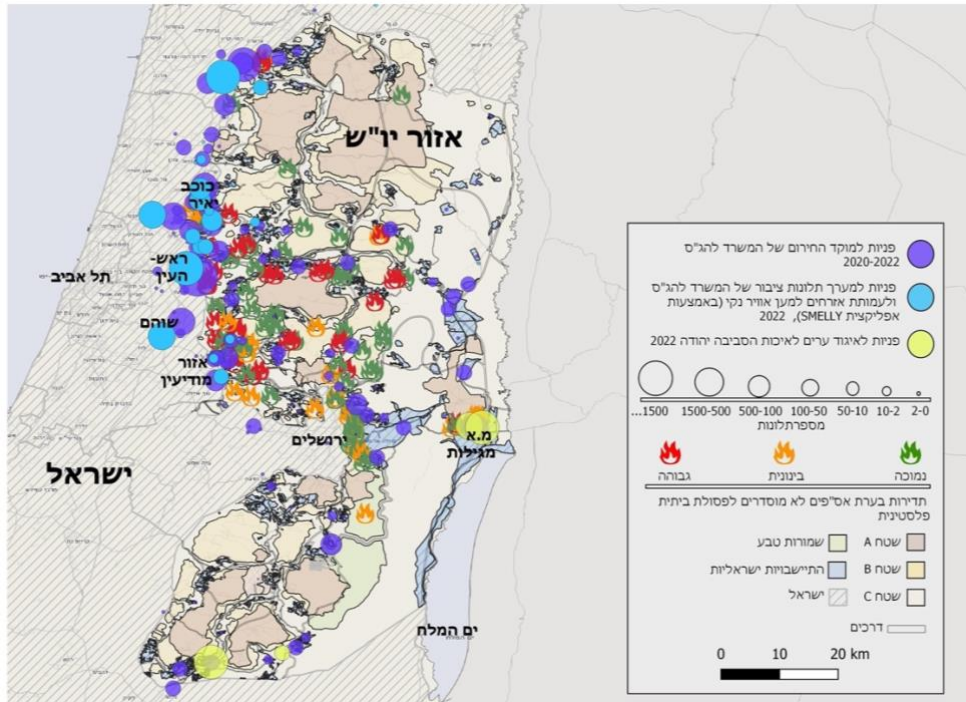
כיבוי שריפות פסולת ביו"ש - מומלץ כי יועמ"ש יו"ש יפעל להסדרת סמכויות יחידת קמ"ט סביבה לסלק מפגעי עשן ושריפות בשטחי C, וכי כב"ה תקבע ממשקי עבודה משותפים עם יחידת קמ"ט סביבה בכל הנוגע לכיבוי שריפות בשטחי C ותגבש פתרונות לבעיות המונעות מהן לבצע כראוי את תפקידן.

מומלץ כי המשרד להג"ס יבחן את המידע שבידי כב"ה בנוגע לשריפות פסולת המתרחשות בתחומי ההתיישבות הישראלית ביו"ש וכן את הממצאים המפורטים בעניין בדוח זה וינקוט את הצעדים הנדרשים למיגור תופעת שריפות יזומות אלה.

שריפות פסולת ביו"ש במהלך מלחמת חרבות ברזל - מוצע כי משרדי הג"ס והבריאות ויחידת קמ"ט סביבה יבחנו אם חלו שינויים בהיקף שריפות הפסולת ביו"ש ובדפוסייה מפרוץ מלחמת חרבות ברזל, וינקטו בעצמם, וככל שנדרש בשיתוף הגורמים המתאימים, את הפעולות למניעת הישנות הדברים, לשם הגנה על בריאות הציבור והסביבה.

**הצגה גיאוגרפית של מוקדי שריפות פסולת מעורבת ביו"ש
ושל פניות של תושבים ישראלים בנוגע להן שכללו דיווח על
תופעות פיזיולוגיות, נכון לשנת 2022**

מקור מפת הרקע: מפ"י, בתוספת שכבות מידע של המנא"י⁶ המשרד להג"ס, איגוד ערים לאיכות הסביבה יהודה ועמותת אזרחים למען אוויר נקי, בעיבוד משרד מבקר המדינה.

מהמפה עולה התאמה בין האזורים ביו"ש שבהם בערו בשנת 2022 אס"פים לא מוסדרים לבין היישובים הישראליים שמהם קיבל המשרד להג"ס באותה השנה פניות לגבי השריפות באס"פים, פגיעה באיכות האוויר כתוצאה מהחשיפה למפגעי שריפות אלה ותופעות פיזיולוגיות.

6 מקור מפת הרקע: מפ"י, <https://cdnil.govmap.gov.il/xyz/heb/{z}/{x}/{y}.png>, בתוספת שכבות מידע של המנא"י: <https://tapash-mnz.opendata.arcgis.com/search>, תחומי שיפוט יישובים ישראליים, תוכניות דרכים, שכתב אזורי ABC

עשן שריפת פסא"ל בדרום הר חברון, הנראה למרחוק, 2018

המקור: אלמוג אלה.

סיכום

דוח ביקורת זה משקף תמונת מצב עגומה של כשל רב שנים בכל הנוגע לפעילות הגופים הממשלתיים, ובראשם המנא"ז (האחראי לשמירה על הסביבה בשטח C בין היתר באמצעות יחידת קמ"ט סביבה ויחידת הפיקוח) והמשרד להג"ס (האמון על השמירה על איכות הסביבה בישראל), למניעת שריפות פסולת ביו"ש בעלות השפעה חוצת גבולות ולטיפול בהן. נמצא כי בשנים 2017 - 2022 התרחבו והתגברו מפגעי זיהום האוויר והריח משריפות אלה באופן שפגע ברמה היום-יומית בחיי תושבים ישראלים ופלסטינים, ואף החמירו במהלך מלחמת חרבות ברזל.

על השר הנוסף במשרד הביטחון, השרה להג"ס, המנא"ז, יחידת קמ"ט סביבה, יועמ"ש יו"ש, יחידת הפיקוח במנא"ז, משרדי הג"ס והבריאות, כב"ה, מחוז ש"י והצוות הבין-משרדי - לחתור בנמרצות לסגירת הפערים שהתהוו בנושא במשך 20 שנים, ולפעול בתיאום ובשיתוף פעולה ומידע, לצורך גיבוש ויישום של ארגז כלים אופרטיבי לטיפול בתופעת שריפות הפסולת ביו"ש. על גורמים אלו לכלול בארגז זה כלים אפקטיביים למניעת שריפות אלו, ובכלל זה בניית תשתיות ופתרונות קצה שייתנו מענה לבעיות השורש; והגברת השימוש בכלי פיקוח ואכיפה. לבסוף על הגורמים לוודא את האפקטיביות של המדיניות ושל האמצעים שאותם הם נוקטים כך שיביאו בפועל לתיקון הליקויים וליישום ההמלצות שפורטו בדוח ביקורת זה, לשם מיגור התופעה החמורה רבת השנים של שריפות פסולת שמקורן ביו"ש ולהן השפעה חוצה גבולות.

דוח ביקורת זה ודוח הביקורת הקודם שפרסם משרד מבקר המדינה ביוני 2017 מצביעים על הפגיעה הסביבתית, הבריאותית והכלכלית הנובעת מאי-טיפול של המדינה במוקדים משמעותיים של זיהום סביבתי חוצה גבולות. מומלץ כי משרדי הג"ס והבריאות יסתייעו בהמלצות של דוחות אלה לבחינת קיומם של מוקדי זיהום חוצי גבולות אחרים (נוסף על שריפות פסולת) שעשויים לפגוע באופן ניכר באיכות האוויר ובמשאבי הקרקע והמים בישראל, וידאגו כי הם יטופלו כראוי, לשם שמירה על איכות הסביבה ואיכות החיים במדינתנו.

